

ложены пути предотвращения негативных последствий изменений климата и смоделировано пространственное развитие горных лесов.

Ключевые слова: Бескиды, климат, состояние лесов, прогноз структуры древостоев.

Niemtur S., Jachym M., Vytseha R. Issues of the day of conduct of forestry are in the forests of Szląski and Żiwecki Beskid's (Poland) taking into account changes of climate

Description of forest fund Szląski and Żiwecki Beskid's is resulted with the use of bases given and digital maps of the informative system of the state forests (SILP). Investigational influence of climate on the state of the forests, the ways of prevention of negative consequences of changes of climate and spatial development of the mountain forests is modelled.

Keywords: Beskid's, climate, state of the forests, prognosis of structure stands.

УДК 631.11

***Проф. М.В. Шурик, д-р екон. наук,
перший проректор Івано-Франківського університету
права ім. Короля Данила Галицького***

**СТРУКТУРИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ ЯК
НАЙВАЖЛИВІША ПЕРЕДУМОВА РАЦІОНАЛЬНОГО
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ У КАРПАТСЬКОМУ
МАКРОРЕГІОНІ**

Охарактеризовано нинішній стан сформованої структури земельних ресурсів Карпатського макрорегіону. Обґрунтовано потребу запровадження якісно нової структури використання земельного фонду, в основу якої потрібно покласти цільове використання земельних угідь крізь призму оптимального вирішення соціальних, екологічних, економічних та інших важливих завдань відтворювального процесу.

Ключові слова: реформа, власність, агрогосподарства, фінансування, структурізація, землезабезпеченість, раціональність.

Постановка проблеми. Нинішня організація відтворювального процесу земельних ресурсів у Карпатському макрорегіоні в своїй основі недостатньо враховує природно-економічні, біологічні, хімічні та інші властивості землі. Земельний фонд використовують на засадах екстенсивних методів господарювання, що негативно впливає на процес його збереження, поліпшення та охорону. Макрорегіон, на відміну від інших областей України, вирізняється надмірним подрібненням земельних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Земельний фонд, земельні ресурси, характер сформованих земельних відносин у вітчизняному секторі економіки тривалий час є предметом досліджень і дискусій багатьох відомих вчених. Особливо інтенсифікувались дослідження відтворювального процесу земельних угідь у зв'язку зі здійсненням в Україні аграрної та земельної реформ, які, як відомо, успішний розвиток сільськогосподарського сектора економіки пов'язували з процесом приватизації, пошуком справжнього власника, господаря землі. Водночас, стрімка та тотальна приватизація земельних угідь не забезпечила очікуваних результатів. За підрахунками акад. НАНУ Е. Лібанової, лише 8,5 % населення вважають, що економіку України

варто розбудовувати на основі приватної власності, тоді як державній віддають перевагу 43,2 % [1, с. 134]. Взагалі здійснення приватизації земель АПК, пошук справжнього власника (господаря) землі, на наше переконання, тривалий процес, який потребує адекватних дій, спрямованих на підготовку кадрів, формування нових цінностей і менталітету ефективного власника. Під час розроблення довготермінової стратегії аграрного розвитку України потрібно реально уявляти та визнавати ту незаперечну істину, що процеси становлення дійсно ефективного власника на землі – це справа не одного покоління, а "новий аграрний лад"... Неможливо водночас ніяким правовим актом змінити свідомість, менталітет та економічну культуру сучасних учасників земельно-ринкових трансформацій. Уже сьогодні на рівні держави потрібно виконувати роз'яснювальну роботу серед агропідприємств, сільських мешканців про цілі та завдання ринково-земельних трансформацій, про так звані "правила ринкової гри" [2, с. 102].

Особливо важливу роль вчені відводять дослідженням, що стосуються низької продуктивності (родючості) земельних угідь. Йдеться про механізм відродження родючості земель шляхом формування та реалізації загальнодержавних та регіональних цільових програм щодо раціонального використання й охорони землі [3, с. 84].

Чинником, що негативно впливає на низьку продуктивність земель, є не лише неналежна увага до охорони й відтворення родючості ґрунтів у період здійснення земельної реформи, але й залучення в минулому до сільськогосподарського обігу значних площ малопродуктивних земель, а також виснажливе їх використання [4, с. 44]. Зазначимо, що залучення в господарський обіг малопродуктивних земель, їхня віддача, доцільність використання (вилучення з обігу) як чинника, що значною мірою впливає на весь відтворювальний процес загалом та аграрному секторі зокрема, не є нині достатньо дослідженим вітчизняною наукою. Насамперед це стосується земельних ресурсів Карпатського макрорегіону, які мають властиві лише йому особливості й значно відрізняються від загальнодержавних.

Постановка завдання. Обґрунтувати та запропонувати механізм здійснення нової структуризації земельного фонду в Карпатському макрорегіоні як найважливішої передумови стратегії його розвитку.

Результати дослідження. Земельна реформа у Карпатському макрорегіоні призвела до значних змін у структурі земельного фонду. Йдеться насамперед про вжиття заходів у зв'язку з роздержавленням, паюванням та приватизацією земельних угідь пайового фонду, внаслідок чого цілісні земельні масиви колишніх сільськогосподарських підприємств за відносно короткий відрізок часу було подрібнено на дрібні земельні ділянки. Значні зміни сталися також стосовно земель несільськогосподарського призначення: лісів, лісовкритих площ, забудованих земель тощо. Зокрема, внаслідок трансформаційних заходів кількісний розмір земельних ресурсів за напрямками використання в Карпатському макрорегіоні станом на 1 січня 2008 р. характеризувався таким чином (табл. 1)

Табл. 1. Земельні ресурси Карпатського макрорегіону за напрямками використання¹ (тис. га)

Області	Всього земель (територія)	З них			
		землі сільськогосподарського призначення	ліси та лісовкриті площі	забудовні землі	землі під водою
Закарпатська	1275,3	453,5	724,0	44,4	18,3
Івано-Франківська	1392,7	636,8	632,4	60,8	23,7
Львівська	2183,1	1296,8	694,0	109,4	42,8
Чернівецька	809,6	483,7	257,9	38,2	18,6
Разом по макрорегіону	5660,7	2870,8	2308,3	252,8	103,4
Україна	60354,8	42893,5	10539,9	2470,2	2418,7

Дані, наведені в табл. 1, засвідчують, що структура земельних ресурсів у досліджуваному макрорегіоні різниться від тієї, що сформована загалом по Україні. Зокрема, землі сільськогосподарського призначення у Карпатському макрорегіоні становлять 50,7 % від загальної площі земельних угідь, тоді як в середньому по державі питома вага цих площ становить 71,1 %. Натомість ліси та лісовкриті площі в загальному обсязі земель макрорегіону значно перевищують аналогічний показник по Україні, питома вага якого становить відповідно 40,8 та 17,4 %. Порівняно меншими на території макрорегіону є земельні площі, зайняті під водою.

Відмінності у структурі земельних ресурсів в Карпатському макрорегіоні спричинені насамперед його специфікою. Йдеться про землі гірської та передгірської зон Карпат, які в багатьох випадках не є придатними для потреб виробництва сільськогосподарської продукції, оскільки на цих землях часто зсуваються і розмиваються ґрунти.

Особлива важлива роль у структурі земельних ресурсів у Карпатському макрорегіоні належить землям сільськогосподарського призначення, зокрема сільськогосподарським угіддям. Відомо, що землі аграрного сектора за своєю потенційною родючістю тут не вирізняються високою потенційною продуктивністю. У структурі сільськогосподарських угідь найбільшу питому вагу займає рілля (табл. 2). Водночас сіножаті, пасовища, багаторічні насадження становлять в загальній структурі угідь відносно невелику питому вагу.

Зазначимо, що земельна реформа в аграрному секторі Карпатського макрорегіону призвела до перерозподілу угідь на користь господарств населення за рахунок земельного фонду колишніх сільськогосподарських підприємств державної й колективної форм власності. Спостерігається також зростання відсотка розораних земель. Зокрема, у власності та користуванні домогосподарств Закарпатської обл. було 157,4 тис. га ріллі (2007 р.) або 77,1 % всієї землі в обробітку. Зрушення в користуванні земельним фондом стосувалося й земельних господарств Івано-Франківської обл. Йдеться про стабільну динаміку скорочення земельних угідь у сільськогосподарських підприємствах, враховуючи фермерські господарства в період 1990-2007 рр.

¹ За даними Інституту регіональних досліджень НАН України

Табл. 2. Розподіл сільськогосподарських угідь на окремі види земельних площ у Карпатському макрорегіоні¹ (тис. га)

Області	Сільськогосподарські угіддя	З них		
		рілля	сіножаті	пасовища
Закарпатська	453,5	200,5	95,2	130,7
Івано-Франківська	632,9	377,1	83,1	130,8
Львівська	1043,9	723,6	137,0	161,8
Чернівецька	472,1	334,1	41,1	68,8
Разом по макрорегіону	2602,4	1635,3	356,4	491,9

У Львівській обл. за аналізований період земельні угіддя зменшилися у 2,4 раза, натомість у господарствах населення вони збільшилися у 5,5 раза. Перерозподіл земельних угідь на користь домогосподарств спричинив збільшення коефіцієнта розораності. Однією з причин такого зростання, на нашу думку, є висока густота населення, а також порівняно низька землезабезпеченість макрорегіону (табл. 3).

Підводячи підсумки досліджень структури земельного фонду на предмет її оптимальності в Карпатському макрорегіоні, постає запитання: наскільки вона є виправданою та відповідає вимогам організації сучасного високотоварного земельного господарства? На наше глибоке переконання, вона не є оптимальною і корінним чином не відповідає науково-обґрунтованим вимогам успішного вирішення не лише виробничих, а й екологічних та соціальних завдань.

Табл. 3. Землезабезпеченість населення Карпатського макрорегіону¹ (станом на 1.01.2007 р.)

Області	Припадало на 1 мешканця, га		Коефіцієнт розораності
	сільськогосподарських угідь	ріллі	
Закарпатська	0,35	0,16	0,45
Івано-Франківська	0,46	0,27	0,59
Львівська	0,41	0,28	0,69
Чернівецька	0,51	0,37	0,72
Карпатський макрорегіон	0,42	0,27	0,63
Україна	0,89	0,70	0,78

Щодо економічних негараздів, то про низький рівень ефективності використання земельних угідь засвідчують показники виробничої діяльності. За роки незалежності жодного разу не було досягнуто рівня обсягу виробництва валової продукції 1990 р. Екологічну складову відтворення потрібно оцінити також як недостатню, оскільки за аналізований період постійно спостерігалось забруднення сільськогосподарських земель.

Значно посилились також й соціальні проблеми на селі, що, на наш погляд, спричинено запровадженням ліберальної моделі організації відтворювального процесу в аграрному секторі економіки. Йдеться про руйнацію робочих місць, зростання безробіття, швидке зубожіння сільського населен-

¹ За даними Інституту регіональних досліджень НАН України

ня, погіршення рівня життя, зникнення багатьох сіл, швидке втрачання самобутності та ідентичності сільських мешканців, матеріальний та духовний занепад й інше.

Ми далекі від думки, що структура земельного фонду, землекористування та землеволодіння безпосередньо вплинули на рівень використання земель у Карпатському макрорегіоні, однак недооцінювати його деструктивність не є виправданим.

Перш ніж запропонувати напрямки та шляхи нової структуризації земельного фонду в досліджуваному макрорегіоні, коротко охарактеризуємо ретроспективу його формування. Відомо, що формування нинішньої структури земельного фонду сільськогосподарських угідь у аграрному секторі Карпатського макрорегіону було започатковано командно-адміністративною системою. Аграрне виробництво при цьому в абсолютній своїй більшості здійснювалось завдяки використанню екстенсивних методів господарювання. В Україні, наприклад, у 80-х роках було розорано схили, лісові галявини тощо: так створювалися додаткові необліковувані площі, що давало змогу завищувати у звітах урожайність сільськогосподарських культур [5, с. 96]. При цьому в сільськогосподарській обіг часто залучались землі, які за властивостями родючості не належали до високопродуктивних. Нинішні земельні площі аграрного сектору Карпатського макрорегіону (йдеться про їх розмір) здебільшого було сформовано потребами нарощування обсягу виробництва сільськогосподарської продукції колишньою командно-адміністративною системою. З цією метою в обіг було залучено практично всі земельні угіддя, регенеративні властивості яких завдають значної економічної, екологічної та соціальної шкоди.

Земельна реформа істотно не змінила обсяг земельних ресурсів, що використовувались у аграрному секторі в період командної економіки. Деякі, незначні за обсягом вилучення земельних угідь мали місце лише для потреб промисловості, будівельної сфери, індивідуального будівництва тощо. Наголошуємо, такі вилучення сільськогосподарських угідь з обігу за своїми розмірами не були істотними.

Відомо, що земельну реформу в аграрному секторі досліджуваного макрорегіону здійснювалась шляхом роздержавлення, паювання та приватизації земельних ресурсів колишніх сільськогосподарських підприємств. Результатом трансформації став їх поділ на дрібні земельні ділянки (паї) серед величезної кількості власників, а також новоутворених аграрних формувань: фермерських господарств, орендних колективів, виробничих кооперативів тощо. Таким чином було зруйновану структуру сільськогосподарських угідь, сформовану в період командно-адміністративної системи. Саме ці земельні площі використовують нині нові власники і користувачі.

Однак вони не зуміли налагодити належним чином високоефективне земельне господарство, незважаючи на проголошення ринкової моделі господарювання. Аграрний сектор загалом і земельні ресурси зокрема, продовжують перебувати у стані депресивності. Фінансова допомога держави, різного роду преференції, формування програм пріоритетності розвитку аграрного

сектора, вступ до СОТ, приватизація земель та інші заходи не дають позитивних результатів. Аграрний сектор, зокрема процес використання, поліпшення, збереження та охорони земель, не можуть подолати тривалу економічну, екологічну, соціальну кризи.

Однією з причин, яка унеможливорює ефективне використання земельного фонду в Карпатському макрорегіоні, на наше глибоке переконання, стала відсутність оптимальної, науково-обґрунтованої структури земельних ресурсів, враховуючи сільськогосподарські угіддя.

Проблема формування нової структури не є новою. На потребі її вирішення часто акцентують науковці, практики. Йдеться про формування такої структури земельного фонду, в складі якої лише третина земель має бути відведена для потреб виробництва сільськогосподарської продукції. Ще одну третину варто використовувати для інших господарських потреб і решту земель доцільно спрямувати для рекреації, тобто організації відпочинку, формування відпочинкових зон і територій тощо.

Щодо земельного фонду Карпатського макрорегіону, то враховуючи його природно-кліматичні особливості, наявність гір, значний обсяг земельних площ, зайнятих під лісами, таке співвідношення має бути дещо інакшим. На нашу думку, для потреб аграрного сектору потрібно відвести лише 20 % високопродуктивних сільськогосподарських угідь, обробіток і догляд за якими дасть змогу організувати земельне господарство з меншим ступенем ризиковості, через залучення для потреб відтворення сучасних інноваційних технологій, інноваційних продуктів. Сільськогосподарське виробництво потрібно організовувати винятково на землях, які нині є найпридатнішими для вирощування продукції рослинництва та тваринництва. Це аксіома, без усвідомлення якої аграрний сектор досліджуваного макрорегіону не зможе належним чином вирішити не лише економічні, а й екологічні й соціальні складові всього відтворювального процесу.

Зазначимо, що формування нової структури земельного фонду не варто здійснювати як чергову компанію. У кожному конкретному випадку доцільно керуватись потенційними можливостями земельних угідь, їхньою значущістю не лише для потреб власного виробництва сільськогосподарської продукції, а й суспільною цінністю, важливістю. З цією метою в межах кожного населеного пункту потрібно здійснити інвентаризацію земельного фонду в розрізі всіх власників, користувачів і земельних угідь.

Заходи інвентаризації доцільно поєднати з побудовою сучасного земельного кадастру, оскільки нинішня інформація, що міститься в цьому документі, значно застаріла і й не відповідає об'єктивним вимогам сьогодення.

Зрозуміло, що двадцятивідсоткова межа залучення в сільськогосподарський обіг земель не є догмою. В кожному конкретному випадку доцільно керуватись встановленими науково-обґрунтованими критеріями. Зокрема, за даними Інституту регіональних досліджень НАН України у Рахівському районі Закарпатської обл. на одного мешканця припадає 0,1 га ріллі, що в 17 разів менше, ніж по Україні. І ця рілля аж ніяк не еквівалентна чорноземам і розташована зазвичай на кам'янистих крутосхилах. Переважна частина

орних земель розташована на ділянках, що мають крутизну схилу понад 1° . Зокрема, у Рахівському районі 41,2 % ріллі знаходиться на ділянках з крутизною від 1° до 3° : понад 23,5 % цього виду угідь мають крутизну від 3° до 7° та понад 7° . Цілком очевидним є те, що такі земельні угіддя недоцільно використовувати для виробництва продукції рослинництва. Очевидно, що ширшого використання в цьому та інших гірських районах макрорегіону повинна отримати тваринницька галузь.

У структурі земельного фонду частину угідь потрібно використати для інших господарських цілей та потреб рекреації, організації відпочинку та охорони здоров'я. Знову ж таки, керуючись природними цінностями Карпатського макрорегіону, зокрема багатою флорою, фауною, чистим повітрям й водою, доцільно є збільшити питому вагу цих земель до 60 %. Збільшення площ земельних угідь зазначеного складу дасть змогу успішно вирішити не лише економічні, а й соціальні й екологічні та інші складові всього відтворювального процесу.

Заходи здійснення структуризації земельного фонду в Карпатському макрорегіоні потребують ідентифікації шкідливих підприємств і виробництв, що свого часу були побудовані радянською економікою. Насамперед це стосується об'єктів, розташованих на території гірських Карпат та прилеглих до них землях. Йдеться про шкідливі хімічні виробництва, електростанції, колишні об'єкти оборонної сфери, що працювали під грифом секретності тощо. На часі – закриття також шкідливих підприємств, які перебувають безпосередньо на рекреаційних територіях Карпатського макрорегіону, які були створені в пострадянський період.

Нині немає більш актуального завдання, аніж повернення земельного фонду досліджуваного Карпатського макрорегіону того призначення, яке визначено самою природою. Саме тому потребує нагального запровадження нова структура земельного фонду. Зазначимо, що її здійснення буде надзвичайно складним і суперечливим процесом, оскільки зачіпатиме інтереси приватної власності не лише на земельні ресурси, а й об'єкти, що розміщені на них. Однак ця проблема потребує окремого дослідження і тому не вписується в рамки пропонованої наукової статті.

Висновки. Ефективність використання земельних ресурсів у Карпатському макрорегіоні значною мірою залежить від запровадження науково-обґрунтованої структури, задіяності їх у суспільному відтворювальному процесі. Йдеться про потребу оптимізації цільового використання земель, яка нині не є конструктивною й тому потребує розроблення та прийняття адекватних заходів. Оцінка структури земельного фонду в досліджуваному макрорегіоні засвідчує, що абсолютна більшість угідь нині спрямовується для потреб аграрного сектору економіки, незважаючи на те, що природні властивості значної частини земельних угідь малопридатні для виробництва сільськогосподарської продукції. Тому виникає потребу вилученні їх з сільськогосподарського обігу.

Деструктивність сформованого фонду земельних ресурсів у Карпатському макрорегіоні пояснюється залученням у період командно-адміністратив-

тивної економіки значної частини земельних площ, які за своїми властивостями не є придатними для виробництва сільськогосподарської продукції. Таким чином, у структурі земельного фонду, завдяки штучному нарощуванню площ земель сільськогосподарського призначення, було сформовано нинішню структуру земельних ресурсів. Оцінка сформованого співвідношення між окремими складовими земельного фонду в Карпатському макрорегіоні засвідчує, що воно не є оптимальним і тому потребує здійснення нової науково-обґрунтованої структуризації, яка би відповідала критеріям ефективності в основу яких потрібно покласти інтереси здорового глузду, доцільності тощо.

Зважаючи на природно-кліматичні особливості досліджуваної території, наявність гір, лісів, водних ресурсів, багатство флори й фауни доцільно, на нашу думку, структуризувати земельний фонд у співвідношенні: 20 % (земельні угіддя сільського господарства); 20 % (земельні ресурси для інших господарських потреб) та 60 % (земельні ресурси для потреб рекреації, відпочинку, охорони здоров'я, туризм тощо). Потребує також удосконалення структура сільськогосподарських угідь в складі якої найбільшу питому вагу займає рілля, водночас пасовища, сіножаті, багаторічні насадження не набули належного розвитку. Нам видається, що вибір земельних площ для потреб вирощування рослинницької продукції має базуватись на критеріях достатньої продуктивності, рельєфу місцевості, сприятливих кліматичних умов. Завдяки цим заходам успішно буде вирішено не лише економічні, але й екологічні та соціальні складові усього відтворювального процесу.

Найбільш прийнятною для потреб АПК Карпатського макрорегіону є структура земельних угідь, спрямована на розвиток тваринницької галузі. Тому потрібно кардинально збільшити земельні площі пасовищ, сіножатей, а також багаторічних насаджень, що дасть змогу налагодити не лише раціональне їх використання, а й забезпечити заходи щодо поліпшення та збереження екології.

Література

1. **Лібанова Е.** Ціннісні орієнтації та соціальні реалії українського суспільства // Економіка України. – 2008. – № 10. – С. 120-136.
2. **Загурський О.М.** Державне регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 100-107.
3. **Двігун А.О.** Пріоритетні напрямки регулювання рентних відносин в умовах системного реформування адміністративно-територіального устрою України // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 81-86.
4. **Громадсько-політичне** об'єднання Український Форум. Україна – 2015 : Національна стратегія розвитку. – К., 2008. – 124 с.
5. **Бородіна А.** Аграрна політика України: витоки, сучасний стан і нові можливості в контексті інституціоналізму та викликів глобалізації // Економіка України. – 2008. – № 10. – С. 94-111.

Щурик М.В. Структуризация земельного фонда как важнейшая предпосылка рационального использования земель в Карпатском макрорегионе

Охарактеризовано нынешнее состояние сформированной структуры земельных ресурсов Карпатского макрорегиона. Обоснована потребность внедрения качественно новой структуры использования земельного фонда, в основе которой следует по-

ложить целевое использование земельных угодий сквозь призму оптимального решения социальных, экологических, экономических и других важных заданий воспроизводительного процесса.

Ключевые слова: реформа, собственность, агрохозяйства, финансирование, структуризация, землеобеспечение, рациональность.

Shchuryk M.V. Structuresation of the landed fund as major pre-condition of the rational use of earths in Carpathians macroregion

The article characterizes the structure of the land resources of the Carpathian macro-region and the necessity of the introduction of a new structure of using of the land fund. It is necessary to put the using of the landed resources through the prizm of optional solving of the social, ecological and other useful tasks of the reproduction process.

Keywords: reform, propert, agro-economics, financings, structuralizations, found of territory, rationality.

УДК 551.558.7:[630*450:630*177.755] *Доц. В.О. Крамарець, канд. с.-г. наук;
проф. Г.Т. Криницький, д-р біол. наук – НЛТУ України, м. Львів*

ОЦІНКА СТАНУ ТА ЙМОВІРНИХ ЗАГРОЗ ВИЖИВАННЮ ЯЛИНОВИХ ЛІСІВ КАРПАТ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗМІНАМИ КЛІМАТУ

Ялинові насадження, які ростуть в поясі буково-ялицевих лісів, характеризуються незадовільним санітарним станом – кількість сухостійної деревини в них змінюється від 4 до 61 % від загального запасу. З віком у ялинових лісах зростає площа вогнищ коренових гнилей сильного та середнього ступенів ураження. Виділено первинні та вторинні екологічні фактори, які впливають на процеси всихання ялинників та подано прогноз можливого посилення їх негативної дії вразі потепління клімату. Окреслено принципи розроблення системи адаптивних заходів у ялинових лісах. Для покращення стану всихаючих похідних ялинників запропоновано здійснення комплексу лісгосподарських заходів, для призначення яких необхідно враховувати стан насаджень, екологічні та економічні чинники.

Ключові слова: глобальне потепління, ялинові ліси, санітарний стан насаджень.

Упродовж останніх років на території Карпат та в інших регіонах відбувається інтенсивне всихання насаджень ялини європейської. До того ж розвиток патологічних процесів часто набуває катастрофічного характеру – поширення збудників коренових гнилей (кореневої губки та опенька) досягло рівня епіфітотії, в уражених насадженнях формуються стійкі хронічні вогнища масового розмноження короїдів та інших стовбурових шкідників. Цей негативний процес поступово наростає, охоплюючи дедалі більшу територію, поширюючись не тільки у стиглих і перестійних деревостанах, але і у середньовікових насадженнях, а в окремих випадках – в молодняках. Йде повільна деградація ялинових насаджень, яка полягає у зниженні життєвості дерев, зменшенні приросту деревини, запасів на одиницю площі, розладнанні деревостанів, зниженні рівня виконання середовищевірних функцій. Як наслідок, це призводить до всихання, відмирання лісових масивів ялини європейської.

Стан питання. Усихання деревостанів ялини, їх загибель – явище, яке періодично повторюється на великих територіях, зокрема після посух [3, 19, 30]. Однак у похідних ялинниках, особливо в умовах Прикарпаття, де ця